

РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ

Ко је први почео тзв. грађански рат

Поједини политичари или историчари, највећим делом фалсификатори историјских догађаја, или пак мешетари, последњих година објављују оно што би желели да је истина, иако она то није. Прогурају неистине о томе да су партизани „почели грађански рат"! Међутим, документи говоре да су четници још 1941. почели чарке против партизана, па и онда када су са њима имали споразуме о сарадњи и заједничкој борби против окупатора. Познат је случај са мањом јединицом Славковачке чете Колубарског батаљона Ваљевског НОП одреда, која се налазила у школској згради у селу Планиници, близу Равне горе, коју су четници 21. септембра 1941. изненада напали. Нападом је командовао лично Дража Михаиловић. Четници, под командом капетана Петровића, крајем септембра 1941. напали су чету пожешких партизана код Косјерића. Затим, 4. октобра пожешки четници су напали партизана у Пожеги. Четници Божицара Ћосовића Јаворског изненада су напали партизана - Моравичку чету, најпре у Ивањици, па у Ариљу. Све су то били мањи сукоби који су, макар донекле, решавани каквим-таквим договорима. Опсежнији и координиранији напад на партизанске јединице у западној Србији почели су четници 31. октобра нападом на Ужице (седиште Врховног штаба, фабрика оружја и муниције). То је лично Михаиловић изјавио Немцима приликом преговора са њима у Дивцима 11. новембра 1941. (Постоје и четничке наредбе о нападу на Ужице).¹ А, опет, на другој страни, Михаиловић је лажно обавештавао емигрантску владу да су његове одреде напали комунисти! Једно аутентично сведочење о том догађају, тј. о нападу четника на Ужице потиче од Драгише Васића, заменика Драже Михаиловића („Чича број 2"). Речи - сведочење Драгише Васића записао је Николa Миловановић, јуна 1943. године када је био на дужности руководиоца радио-службе у Михаиловићевој Врховној команди. Миловановић, који је, касније прешао на срану Народноослободилачке војске, пише:

„Неколико дана после састанка са представницима партизанског штаба, у Брајиће, на Равну гору дошао је Вучко Игњатовић.² Тражио је команданта (односно пуковника Михаиловића, прим. Ј.Р.) али је он био моментално одсутан. После његове изјаве да се ради о

хитној ствари, Павловић³ га је довео код мене. Прилично узбуђен почео је да ми ниже оптужбе против партизана. Тврдио је да се неки њихови одреди припремају да нас нападну. *А затим је енергично изјавио да је због тога донео чврсту одлуку да их он први нападне.* Планирао је да напад изведе у центар њихове Републике - на Ужице. Из официрске торбице је извадио већ припремљену запосвест за напад и, објашњавајући ми, тражио је моју сагласност да је изведе.

Без икаквог двоумљења, у одсутности команданта, *наредио сам Игњатовићу да одмах крене у напад на партизана. Ово моје наређење било је у духу поруке наше владе коју смо само два дана раније примили радио-везом...* (подвукао Ј.Р.)

Кад сам обавестио команданта да сам у његово име одобрио напад на партизанску републику, он се благо осмехнуо и рекао: 'То сте добро урадили. Потпуно се слажем са вама. Крајње је време да прекинемо са авантуром у коју су нас комунисти увалили и која може скупо да нас кошта...'⁴

У својој заповести командант Пожешког четничког одреда Вучко Игњатовић, капетан 2. класе, за напад на Ужице (1. новембра 1941.) истиче:

*„...На основу наређења команданта четничких одреда Југословенске војске и Пожешки одред у заједници са Златиборским, Чачанским и Ужичким одредом ући ће у Ужице ...”*⁵

Тог дана Михаиловић је одлучио да лично руководи овим нападом.

Дакле, сумње нема. Михаиловић је „први почео” општи сукоб. Он је, односно Драгиша Васић у његово име, 31. октобра 1941. године издао наредбу за општи напад на партизанске одреде у Ужицу. Повукао је своје снаге са опсаде Краљева и Ваљева, па одмах напао Чачак, Горњи Милановац, Ужице, Ивањицу...⁶

Четничке снаге, и поред велике бројне надмоћности (Игњатовић је извршио присилну мобилизацију у Пожеги и околним селима), претрпеле су пораз у нападу на Ужице. Познато је да је Михаиловић укорио своје команданте да су их у том нападу потукли „ђаци и шегрти”, алудирајући на чете Радничког батаљона и јединице у којима се борио знатан број младих ђака и студената. Али, „заборавио” је да процени компоненту која се тицала њега и његових кадрова, чак и генералштабних официра: Михаиловић, потпуковник Драгослав Павловић, први начелник штаба, мајори Захарије Остојић, Мирко Лалатовић, Радослав Ђурић, капетан Милорад Митић и др. И поред тога њихов план на Ужице и сам напад, просто је смрвио у парампарчад заме-

ник команданта Ужичког НОП одреда потпоручник Радивоје Јовановић Брадоња својим смелим планом и енергичним и умешним командовањем.⁷

И до своје Пропасте 1945. године Михаиловић је стално водио борбу искључиво против партизанских одреда, односно Народноослободилачке војске Југославије.

То се догађало на главном делу слободне територије, односно Ужичке републике. Четничка, односно Михаиловићева одлука о фронталном нападу на партизанске народноослободилачке одреде Југославије, убрзо је „пренета“ из Западне Србије и у друге крајеве: у Посавину, Шумадију, јужну Србију, а нешто касније у Босну, Црну Гору и друге делове. Два споразума склопљена између делегација Врховног штаба НОПОЈ коју је предводио врховни командант Јосип Броз Тито и четничке делегације са Дражом Михаиловићем на челу - у Брајићима 27. октобра и у Чачку - 20. новембра - о ненападању, које су склопили високи представници оба штаба, четници у врло брзо, тако рећи иреко наћи погазили. Први споразум четници су прскршили 31. октобра (само четири дана после склапања), а други почетком немачке офанзиве (познате као прва непријатељска офанзива против слободне територије у Србији) четници су се практично са Недићевим и Љотићевим одредима (Српска државна стража и Српски добровољачки одреди) и са Немцима укључили у ту офанзиву. Тако су четници, како је изјавио Драгиша Васић поступили, „у духу *Поруке емигрантске владе*“ (коју су Михаиловићу и Васићу усмено изложили мајори Захарија Остојић и Мирко Лалатовић. Васић наводи да су ту поруку добили и од генерала Богољуба Илића). Михаиловић је средњем новембра обмануо емигрантску Владу и њеног председника генерала Душана Симовића - да је „објединио оба покрета“ и да наставља „борбу против окупатора“.⁸ Зато га је та Влада признала као легитимног вођу „покрета отпора“ и ускоро му је дала чин генерала! Све је било лажно! После око две седмице, 30. новембра, Михаиловић је донео одлуку „о легализацији“, својих одреда код Недића, па тиме и код окупатора. У директиви команданту црногорских четничких одреда и команданту лимско - санџачких одреда, од 20. децембра 1941. године, Михаиловић је изречито поручио:

„Са комунистима - Партизанима не може бити никакве сарадње...“ У (подвукао Ј.Р.)

Том поруком - одлуком, Михаиловић је практично и званично повео свој грађански рат, а потпуно занемарио борбу против окупатора. Чак у тој борби с њима је дубоко сарађивао.

Узалудни су били покушаји Врховног штаба партизанских одре-

да да се избегну међусобне борбе (у то време оперисало се са изразом „братоубилачки рат“). Два - три примера и документа о томе веома упечатљиво сведоче. Први се односи на нападе четника под командом Божа Ћосовића Јаворског на Ивањицу и Ариље, које су биле ослободиле и поселе партизанске јединице. Врховни штаб је преко својих представника покушао да утиче на Јаворског - да те своје испаде прекине, да се повуче из "освојених" места, али ништа није помогло. Пошто су сређени подаци о томе шта чине Јаворчеве јединице (убиства, плачка, мучење грађана и сл.) Врховни штаб их је предао капетану Милораду Митићу, четничком „официру за везу“ у Ужпцу, да их достави Михајловићу и да тражи одобрење да партизански одреди растерају те четнике. Ускоро, Михајловић се одрекао Јаворског (мада само иривидно) и одобрио акцију против њега. Тек тада је, по наређењу Врховног штаба, Ариласки батаљон истерао Јаворчеве четнике из Ариља и Ивањице.¹⁰ Очевидно, руководство партизанских одреда тежило је на сваки начин да се избегну међусобне борбе. То је било у октобру, када међусобне борбе још нису почеле.

Колико су Врховни штаб партизанских одреда и друге команде и установе истрајавали на тражењу путева за заједничку борбу против окупатора и то после општег напада четника на Ужлице и Чачак видљиво је из неколико догађаја. Први. На великом митингу поводом обележавања годишњице Октобарске револуције, поред осталих говорника, реч је добио поручник Ратко Мартиновић који је са попом Владом Зечевићем остао веран сарадњи са партизанским одредима. Свој говор завршио је покликом: *„Да живи наш љмак краљ ПсШар II! Живео СШалин“* уз бурне поздраве. А то је било седам дана после напада четника. И други догађај везан је за Ужице. Свечани број „Борбе“ донео је, поред осталог, и девизе - пароле према којима треба водити борбу за ослобођење земље. Једна од актуелних парола била је:

„Да живи јединсШво и браШсШво ПарШизана и чеШника“¹¹

Следећи догађај је из времена кад су четници повели општи напад против партизанских одреда, тј. из новембра те године. Четници који су „скинути“ са опсаде Краљева, где су држали положаје заједно са партизанским одредима, кренули су на Чачак и опколили га. Док су вођени преговори, између „зараћених страна“ из Чачка је 6. новембра кренула велика поворка жена и омладине према касарни изван града, у којој су се налазили четници, носећи југословенску заставу и велики транспарент на коме је писало:

„Ми жене, мајке, сестре - тражимо обуставу братоубилачке борбе“.¹²

О овом догађају постоји и аутентична фотографија.

Међутим, кад се поворка зауставила на неколико стотина метара пред касарном, четнички официри који су изашли пред поворку извикали су се на њу и командовали „налево круг!“ Неко је отворио и ватру на поворку од које је рањена једна жена.

Трећи пример је такође из Чачка, где је 18. новембра, одржан збор под геслом „За јединствену борбу ПроШив окуПаШора“. Пред чачанском соколаном окупило се неколико хиљада грађана којима су говорили представници Радикалне, Демократске, Земљорадничке и Комунистичке партије. Сви говорници су тражили да се прекине братоубилачка борба и да се поведе заједничка борба свих родољуба против окупатора. (И о овом догађају постоје аутентичне фотографије.) Упућене су и делегације виђених грађана у Дражину команду на Равну гору и у Врховни штаб партизанских одреда у Ужицу. Али, од свега није било резултата.¹³ Четници су се ускоро удружили са квислинзима Недића и Љотића и са окупаторима.

Током 1942, 1943. и следећих година Михаиловић је у својим наређењима командантима јединица, у прогласима и саопштењима непрекидно и све грубље проглашавао народноослободилачки покрет (он је увек употребљавао израз „комунисти“), односно партизанске одреде, касније Народноослободилачку војску - *својим нај-Главнијим непријатељем*, и тражио борбу против њих - до истребљења, свуда и на сваком кораку! Тако је априла 1942. године јављао Павлу Ђуришићу:

„Комунисте чистеШиши Тде Тод можеШе, а избеТавајШе Талијане и непрекидно искористеШе ако се иШо може извући од њих.“¹⁴

У распису од 30. јула 1942. године тражио је од својих команданата:

„Комунисте требите без милости свим средствима посредно и непосредно“.¹⁵

У распису „Свима у Србији“ од 16. јануара 1943. године Михаиловић је наредио потчињеним:

„... Те злоШворе и крвнике нашеГ народа уништиШавајШе без милости. Они нам ометају слободне руке према непријатељима. Они иШо као и љоШећевци подједнако служе Немцима. Без милости их уништиШавајШе. (Подвукао Ј. Р.) Сви команданти су ми одговорни за своје рејоне да су чисти од овних мангупа и пробисвета које воде странци Тито и Моша Пијаде...“¹⁶

И све у том смислу из месеца у месец, из године у годину. У „Распису свима“ од 7. новембра 1943. године Михаиловић, као „велики борац за слободу отаџбине“, како га је прогласила емигрантска Влада, наређује изричито:

„ Комунисте уништавајте на сваком кораку...Нападајте их и док се боре против окупатора ...Савезници нам овај став одобравају... ”¹⁷

На такав начин је Михаиловнћ „изграђивао своју доктрину“, водећи борбу само против сопственог народа, или његов грађански рат. Ништа друго га није занимало, сем борбе за голу власт.

Нису помогла ни упозорења (али не - наредбе, којих није било) емигрантске Владе, истина стидљива, ретко и упућивана под притиском Британаца, да прекине борбу против партизанских јединица. ни изричит захтев британских војних команди, па и самог Черчила, да се обједине покрети отпора и да четници не употребљавају оружје које добију од савезника „против своје браће“ који се непрекидно боре против окупатора. Нису помогле ни претње британске Команде за Блиски исток да се Михаиловићу неће дотурати савезничка помоћ ако не прекине борбу против НОП.¹⁸

Од 1990. и касније знатан број аутора појединих радова, међу њима и историчара, али далеко више аутора - политичара или површних познавалаца историјских догађања, пише о теми тзв. грађански рат на тлу Југославије у време Другог светског рата. Неки од њих су у дилеми - да ли је вођен народноослободилачки или грађански рат. Други, који темељије анализирају ту материју, у првом реду анализирају народноослободилачки рат, коме је понекад наметан тзв. грађански рат. И напослетку, у трећу групу спадају они историчари који читав НОБ вођену у првом реду и непрекидно против окупатора и борбу против четника квалификују искључиво - као грађански рат и са таквим оценама пишу уџбенике историје. За њима се често поводе и бројни политичари (нарочито у време предизборних мигинговања), па и поједини интелектуалци у медијима који се не труде да читав проблем озбиљније изуче.

У Војној енциклопедији грађански рат и ослободилачки рат се дефинишу следећим одредницама: *„Ослободилачки рат је врста рата који се води за ослобођење од окупатора. У свим епохама био је део борбе за независност поробљених народа и држава...”* А потом: *„Грађански рат је оружана борба између одређених друштвених групација, класа и антагонистичких снага унутар једне државе у којем свака од њих покушава да оствари одређене политичке, привредне и друге циљеве...”*¹⁹

Прво и основно питање које у вези са тзв. грађанским ратом треба разлучити, може се овако дефинисати: да ли је могућно да се у једној окупираној земљи води искључиво грађански рат? Немогуће, јер окупатор неће седети скрштених руку. него ће бити „на нечијој страни“. Не-

кога ће помагати, а против другог ће водити борбу. Друго је питање што су у окупираној Југославији, као квислинзи, водили неку врсту искључиво грађанског рата, али уз помоћ окупатора и под његовом командом. **Ч.** То је случај са одредима генерала Милана Иедића (Српска државна и Српска гранична стража) кога су, узгред речено, неки наши академици ставили у ред „100 знаменитих Срба“, који су се борили током целог свог постојања искључиво против НОП, а спорадично и против четника Драже Михаиловића. Исти је случај, само још драстичнији, са Српским добровољачким корпусом (љотићевци) који су још упорније и још потпуније служили окупатору, водили борбе само против НОП. После заједничке борбе снага НОП и четника за стварање слободне територије у Западној Србији и Босни, и другим крајевима у периоду септембар-октобар 1941. године (која је са четничке стране била само-тактика), Михаиловић је „окренуо ћурак“, наслонио се на Недићеве снеге и на Немце (у италијанској окупационој зони на Италијане) и повео борбу искључиво против НОП коју је водио до своје пропасти. Док је НОП током целог ратног периода водио, у провом реду, борбу против фашизма, а само кад су му четници наметали међусобну борбу, народноослободилачка борба је попримила елементе грађанског рата. Један од наших врхунских историчара, др Бранко Петрановић, међусобне борбе партизанских одреда, односно НОВЈ и четника (Југословенска војска у отаџбини) квалификује као грађански рат. Мада се понекад двоуми. Око тога „ко је први почео“ наводи - да једна „страна“ окривљује ону „другу“, изричито каже:

„За нас (односно за др Петрановића. пр. Ј.Р.) изазивачи овог рата су, по постојећим изворима, четници.“²⁰

На другом месту Петрановић наводи:

„Грађански рат је започео нападом четника на Ужице, Ивањицу, Чачак, Горњи Милановац, и друга места слободне територије у ноћи између 31. октобра и 1. новембра 1941. године...“²¹

То потврђује и сам Михаиловић, у преговорима са Немцима у селу Дивцима 11. новембра 1941. године, кад каже - да је напао партизане код Ужица, а да је повукао своје снаге са опсаде Краљева. То потврђује и Драгиша Васић. И о свему томе постоје четничка документа, наредбе (капетана Игњатовића, мајора Р. Ђурића, Михаиловића и др.). Нешто касније, средином новембра 1941. године Михаиловић лажно извештава Владу генерала Душана Симића да је, тобож, објединио оба покрета, а да га је „друга страна“ (мисли партизански одред) напала код Ивањице, Ужица, Чачка! Сад супротно и лажно од онога што је рекао Немцима у Дивцима.²² И Михаиловић још у децембру 1941. године лансира девизу да са партизанима (он каже - са кому-

нистима) нема и не сме бити споразума, него се против њих борити. За кратко време НОП је за Михаиловића постао „непријатељ број један“. И његове снаге другу борбу нису ни водиле сем против НОП (осим ретких сукоба са Немцима и усташама- Пријепоље, Вишеград) и то: „данас их нападамо“ а „сутра с њима правимо споразуме“. И тако се Михаиловић сврстао у окупаторски фронт у коме су и Италијани и Немци, а делом и Бугари и од њих имао, посебно од Италијана директну и посредну подршку као и од снага српске колаборације (Недић, Љотић). На овакав закључак наводи и исказ пуковника Пантића (један од Дражиних преговарача у Дивцима), забележен у записнику са тог састанка. - Пантић је изјавио како је Михаиловићев покрет „национални и који никада ни у ком случају није намеравао да се бори против немачких оружаних снага...“²³

Овој изјави треба додати само још и закључак да је Дража одржао реч дату окупатору! И водио је искључиво рат против сопственог народа, али и других - против Муслимана и Хрвата (које је генерално сврставао - у усташе). Начудније у свему је чињеница да Михаиловић није схватао, односно није могао да процени или није хтео - да је намера окупатора садржана у латинској девизи „дивиде ет импера“ (завади па владај). Сврстао се на страну окупатора - да се туче против окупаторовог главног и најјачег противника - НОП. И служио окупаторовим интересима, а свој народ истребљивао током целог рата.

Политика окупатора у Србији била је да Србе поцепа међусобно, да их усмери једне против других. Феликс Бенцлер, представник министарства спољних послова Трећег Рајха у Србији, у извештају министру спољних послова Јоакиму Рибентропу, од 11. марта 1942. године, писао је:

„То што немачке војне власти воде преговоре с појединим четничким вођама, није ништа необично у српском простору. *То се збива свесно, у оквиру наше политике, условљене слабошћу наших војних снага и досад не без успеха вођене, да Србе, а нарочито устанике усмеримо једне Против других и да се тиме по могућности омете образовање јединственог фронта*“

Дража и његови сарадници, очевидно, нису умели да прозру такву политику окупатора.

Врховни штаб НОП одреда, поводом општег напада четника на Ужице, Чачак и Горњи Милановац, издао је 6. новембра 1941. године проглас „Српском народу“, а ПК КПЈ за Србију сутрадан, у којима су позвани радници, сељаци, радни народ, грађани, омладина, партизани и „поштени четници и официри“ у борбу „против фашиста и домаћих издајника“.²⁵

Из свега, објективно посматрано, са довољно аргументације најисправнији закључак о тзв. грађанском рату на тлу Југославије током Другог светског рата, по оцени овог аутора, је следећи:

Народноослободилачки партизански одреди (НОПОЈ), односно Народноослободилачка војска Југославије (НОВЈ), водили су антифашистички ослободилачки рат против окупатора и квислинга у чијем борберном фронту су били и четници Михаиловића. И то континуирано током целог његовог трајања, на значајном стратегијском фронту за савезнике у антихитлеровској коалицији и у свим крајевима Југославије. Борба против четника им је била наметнута. Четнички покрет Драже Михаиловића, односно тзв. Југословенска војска у отаџбини, наметао је и водио братоубилачки или грађански рат - и то као стратегијско опредељење - против НОП, некад самостално, некад удружен са окупаторима и квислинзима - недићевцима и љотићевцима, усташама и домобранима. Управо, и посредно и непосредно заједно са њима.

Народноослободилачка борба по свим елементима, моралним, патриотским, антифашистичким, била је чиста као суза, величанствена. Дакле, борба против окупатора. борба за слободу. Каткад је, после четничких злочина и у завршној ратној фази, добијала осветничке карактеристике (Блајбург, Зидани Мост) - над усташким и четничким злоделима и терором. Кад се и овај елемент узме у обзир, доминирала је народноослободилачка компонента.

Четнички покрет утонуо је у колаборацију са квислинзима и окупаторима. Водио је борбу против сопственог народа и служио се најсуровијим облицима терора. Сврстао се у окупаторски фронт.

„Народноослободилачки покрет је изманеврисао грађански рат који му је наметан. А рат је могао бити само антиокупаторски или проокупаторски. Према томе, антикомунистичка стратегија четничког покрета морала је постати антиослободилачка и одвести у окупаторску групацију.”²⁶ И то се догодило.

Због тога је и неминовно и морално, и национално и војнички - пропао. Узалудни су, чак и неморални покушаји да се тај покрет рехабилитује. Сва та настојања се не заснивају на аргументима. већ или на незнању, на фалсификатима или пак, на политичким шпекулацијама. А све је то на трулим темељима.

Напомене

1. Зборник, т, XIV. књ. 1. стр. 874. Записник од 12.11.1941. са састанка делегације Д. Михаиловића са представницима немачког опуномоћеног команданта Србије у Дивцима.

2. Вучко Игњатовић, капетан бивше Југословенске војске, био је Михаиловићев командант Пожешког четничког одреда 1941. године. Децембра те године, по одлуци Михаиловића легализовао је свој одред код Недића и Немаца, убијен у међусобном обрачуна са поручником бивше војске, својим потчињеним, иначе љотићевцем Радојком Ђурићем.

3. Драгослав Павловић, генералш габни потпуковник бивше Југословенске војске, у то време начелник Горског штаба (тадашњи назив за четничку Врховну команду).

4. Никола Миловановић, Драгиша Васић, *Од Траћанског бунтовника до контрареволуционара*, стр. 280. Забелешка о разговорима аутора са Драгишом Васићем, јуна 1943, Београд, „Нова књига“, 1986, године. Као „нови сведок“ у корист четника појавио се и др Александар Бајт (тобож Дражин обавештајац из Љубљане), књигом мемоара „Берманов досије“, коме је Кардељ, наводно, поверио да су партизани напали четнике у околини Ужица!

5. 36. XIV, 1, стр. 54.

6. Никола Миловановић, *Коншрареволуционарни Покрет Драже Михаиловића*, „Слово љубве“, Београд, 1983, стр. 138.

7. Радивоје Јовановић - Брадоња, *Увод у критичку анализу сшратеије НОР-а ЈуТославије 1941-1945*, стр. 162, Републички одбор СУБ-НОР Србије (посебна издања), Београд 1998.

8. 36. т. XIV, књ. 1, стр. 76.

9. *Исто*, стр. 97. У оригиналу инструкције стоји: „Не смије бити никакве сарадње“.

10. Сведочење Мате Ујевића, политичког комесара Моравичке чете, Ужичког НОП одреда, забележено у књизи Ј. Радовановића, *Милинко Кушић*, „Дечје новине“, 1979. Горњи Милановац (библиотека „Легенде“), стр. 49-50.

11. *Историјски архив КПЈ*, т. I, књ. 1, стр. 99. и 208.

12. *Чачански крај у НОБ*, Историјски архив Чачак, 1941-1945, стр. 144.

13. *Исто*, стр. 157

14. 36. т. XIV, књ. 1, стр. 208.

15. *Исто*, стр. 504.

16. *Исто*, књ. 2, стр. 181.

17. Тим позивом Михаиловић је прогласио „мобилизацију свих расположивих наоружаних снага и свих покрајина наше земље и то одмах, без чекања и одуговлачења...“ 36. т. XIV, књ. 3, стр. 142, док. бр. 42.

18. Лично Черчил је, после Михаиловићевог говора „испада“ у Горњем Линову од фебруара 1943. године, упозорио др Слободана Јовановића, ондашњег председника југословенске емигрантске Владе у Лондону, када је рекао, поред осталог, да ако Михаиловић „није вољан да промени своју политику како према талијанском непријатељу, тако и према југословенским земљацима, можда ће се показати потребним да Влада Његовог величанства ревидира своју садашњу политику фаворизовања генерала Михаиловића...“ А то се, око годину дана касније догодило.

19. *Војна енциклопедија*, Београд, 1975. г. том 9. стр 527-537.
20. Др Бранко Петрановић, *Србија у 2. светском рату 1941-1944*. год. ВИНЦ. 1992, стр. 284.
21. *ИсШо*, стр 265.
22. 36. т. XIV, књ, 1, стр. 343, депеша бр. 8, од 5. новембра 1941. године. 1 у овој и следећој депеши од 9. новембра *Михаиловић лажно обавештава Симовића да - из Фабрике оружја у Ужицу „није добио ништа“* од Врховног штаба НОПОЈ. Међутим, после споразума у Брајићима (27. октобра), Врховни штаб је испоручио четницима 500 пушака и 24.000 пушчаних метака, а четничкој команди у Пожеги 5.000 кг жита. Да иронија буде већа и тежина обмане потпунија, поред осталог, четници су напали Ужице 31. октобра! Пре тога, у октобру, како је забележио Драгојло Дудић, политички комесар Ваљевског партизанског одреда, из партизанске Фабрике оружја у Ужицу и четници су добијали оружје и муницију. Он је записао да су четници капетана Рачића добили једанпут 200, други пут још 150 пушака са муницијом, а поручник Мартиновић 100 пушака. Види: Драгојло Дудић, *Дневник*. стр. 201, 203. Београд, 1958.
23. 36. т. XIV, књ. 1, стр. 877. Прилог II, документи немачког Рајха 1941, записник са састанка делегација Д. Михаиловића и немачке команде за Србију, у селу Дивцима 11. новембра 1941. године.
24. АВИИ, НАВ-Н-Т-120, р. 200; Никола П. Илић, *Колаборација четника са окупационим силама и квислинзима у Србији 1941-1944*, стр. 72; цитира др Жарко Јовановић, н.д., стр. 171-172.
25. „Борба“, 7. новембар 1941, бр. 8. и 9.
26. Радивоје Јовановић Брадоња, н. д. стр. 79-81.

Слава грађена на лажима и преварама

Дизагољуб Михаиловић се 1941. године, током организовања четничког покрета, декларисао против окупације земље, за савезништво са западном коалицијом, за обнову Краљевине Југославије и за верност династији Карађорђевића. И поред посвојања врло разгранатог и организацијски јаког покрета - Народноослободилачке борбе под руководством Комунистичке партије Југославије, који се декларисао за одлучну оружану борбу против окупатора, за ослобођење земље и савезништво са снагама антифашизма, Михаиловић намеће стратегију ишчекивања - атантизма, чекања „бољег времена“. Опредељује се за пасиван однос. Када је почела ослободилачка борба и кад је буктао геноцид над Србима у Хрватској, Босни и Херцеговини (нарочито Лици, Банији, Кордуну и источној Босни) који су спроводиле усташе, Михаиловић се колебао. Прихватио је привремено садејство са Народноослободилачким покретом, свега око два месеца, али само делимично. Потом, узмиче пред репресалијама окупатора под изговором „спасавања српског народа“. Онда прелази на отворену борбу против народноослободилачког покрета партизанских одреда и њих дефинише као „главног непријатеља“, свдећи ту борбу на антикомунизам. Грађан од окупатора „слободну акцију“, тражи муницију, оружје. И та ће га „водиља“ пратити у све даљу колаборацију и са Италијанима, са Немцима и Бугарима, као окупаторима. Немци га некад хоће за савезника, а некад неће - кад им не одговара, кад им није потребан, или кад му не верују, гониће и њега и поједине његове команданте. Некад ће га и новчано уцењивати као човека зајадне оријентације. Склапаће с њим, или његовим командантима и нпсмене споразуме (које ће Михаиловић одобравати) за заједничке операције против Народноослободилачке војске Југославије. Даваће му муницију, наоружање; а кад им није потребан Немци ће га одбацити.

У јесен 1941. године емигрантска Влада Краљевине Југославије и Влада Велике Британије прихватиле су Михаиловића као легитимног. Чак га је генерал Симовић, у својству председника емигрантске Владе, у јесен 1941. године прогласио за команданта свих „снага отпора“, јер га је Михаиловић обмануо својим ранијим извештајем да он руководи целокупним операцијама против окупатора. Код њега дола-

зе британски официри за везу (касније и официри армије САД). с којима сарађује или се свађа, неке од њих, ако му нису по вољи, чак и прогони, намешта заробљавања или убиства. Често обмањује и те официре и савезнике и емигрантску Владу. Легализује део својих одреда (код Немаца и Италијана) у Србији, Црној Гори, Босни, Далмацији, Лици. Ти одреди примају од окупатора и оружје и муницију, храну, одећу, обућу. А и од савезника. Његови одреди, касније бригаде, па корпуси, воде борбу само и искључиво против Народноослободилачке војске Југославије. Отпора против окупатора готово да није било - и нема га, сем у јесен септембра-октобра 1941. године и неколико изузетака, спорадичних, у јесен 1943. године. А пропаганда емигрантске Владе, а затим пропаганда у амбасади у САД, Канади и другим земљама на Западу, посебно залагањем председника владе др Слободана Јовановића, ствара лажни мит о Дражи Михаиловићу као борцу против окупатора у Југославији. Борбе које води Народноослободилачка војска Југославије на бојиштима широм Југославије, нарочито током 1942. године лажно се приписују Михаиловићу. Михаиловић у штампи у САД и Великој Британији добија епитет Робин Худа, па чак и, „балканског Де Гола"! Све је то фарса и превара, јер Михаиловић „плива" у пасивности према окупатору и колаборацији с њим. Ипак, превара не траје дуго. У свет продире истина о томе ко се у Југославији бори против окупатора. Постепено, западни савезници откривају четничку колаборацију са Италијанима и Немцима. Михаиловић и емигрантска Влада томе пружају жилав отпор.

Савезници нису успели да приволе Михаиловића за борбу против окупатора

Али се ни западни савезници, нарочито Черчил, не одричу лако Михаиловића, посебно краља Петра II. Настоје да приволе Михаиловића на било какав отпор окупатору, траже да прекине колаборацију са окупаторима. Писмени позиви генерала Александера, па генерала Вилсона савезничких команданата за Средоземље - да четници изводе диверзије на прузи Београд - Скопље - Атина, којом се Немци снабдевају у Грчкој и на Криту, не помажу. Ангажују се чак и Черчил и Идн тестирају Михаиловића, готово га моле да би га спасли да изврши неку диверзију. Узалудно су војни и политички врхови савезника Велике Британије, САД и СССР-а и њихове специјалне службе настојали, преко емигрантске Владе Краљевине Југославије у Лондону - да се Михаиловић натера да прекине колаборацију са окупатором и да се

бори против њега. То су чииили: Орм Сержент. заменпк подсекрета-ра у Форпн офнсу - 20. децембра 1942.. мајор СОЕ (Управа за сцени-јалнс операције Велике Бритаије), Питер Бој -29. децембра 1942.. па Винстон Черчил, премијер Велике Британије-29. марта 1943. године. генерал Вилсон. командант за Средњи Исток - 29. маја 1943. године и друге високе војне и политичке личности.

Од свега није било помоћи. Михаиловић је заробљеник страте-гије чекања и пасивности. Он упорно и једино водн борбе против НОП-а као „главног непријатеља". Прогив присталица НОП-а Мпха-иловић заводи невиђен терор. Уводн нрљаво и злочиначко, чудовн-шно слово „3", вршм покол, невиђених размера. нарочито у Србији. На тај начин. таквом назови тактиком, Михаиловић. „спасава српски народ". У ствари продужује се покољ Срба који врше усташа на под-ручјима тзв. 11ДХ. У таквој ситуацији Черчил и Велика Британија, де-лимично и САД. напуштају Мпхаиловића и његове четнике. Тада Ми-хапловић „испада" нз емигрантске владе. Одриче га се и краљ Петар II, који укида и дотадашњу четннчку Врховну команду. Тнто. у дого-вору са савезницима издаје проглас којнм позива све војне формације (сем усташа и љотићеваца) да ступају у редове 11ародноослободилач-ке војске Југославије. Ни тада Михаиловић. иако је остао потпуно сам п више није представљао никога. не прекнда борбу против Народноо-слободилачке војске Југославије.

Иако је био човек високог образовања. великог војничког и жи-вотног искуства. у сложеним ратнпм међународним комуникацијама није умео реалмо да процењује догађаје. нити да предвиђа и доноси да-лекосежне одлуке. Туђе оцене и предлоге грубо је пгнорпсао или од-бацивао. Своје саветнике.у одлучним гренуцима. или је игнорисао или их „отпуштао". Ни распуштање његове Врховне команде. нп одрица-ње Краља Петра II. нису га охладили. Ни Титов позив четницима да ириступе Народноослободилачкој војсци - за Михаиловића нису зна-чили ништа! У неколико одлука Президијума АВНОЈ-а (за Нову 1945. годину, после образовања владе Тито-Шубашић, марта 1945, по-сле Дана победе 1945. године) о помиловању са позивима да се четнн-ци прпкључе НОВЈ. односно ЈА. остали су без масовнијег одјека зато што их је Михаиловпћ игнорисао. Он је грубо одбио и предлог њего-вог Националног комитета. марта 1945. године у Вучјаку-да се тра-жи излаз у сиоразуму са „партизанском страном". Дубоко нереално и сулудо је ншао у своју сопствену пропаст и у непотребне погибије свог људства.

Живео је у илузији да ће доћи до ратног сукоба савезника (Ве-лика Британија и САД- протпв Совјетског Савеза) и то због Југосла-

вије ! Стално је „пунио главе“ својим командантима да Црвена армија неће дејствовати од Саве, да ће се западни савезници искрцати на црногорску и далматинску обалу да ће „спасити четнике“. Није умео да рсало процени и схвати да је проблем Југославије већ био усаглашен и политички решен на савезничком нивоу. Ни на свом историјском крају, „на заласку“ његове „звезде“, коју су заједно „извикали“ Велика Британија и његова краљевска Влада, није схватио да тај „мит“ са становишта борбе против окупатора - никако није заслужио. Преко свог „изасланика“ у ослобођеној Италији, Живка Топаловића, нудио је генералу Вилсону своју војску, стављао се под његову команду. Толико је била догматизована и окамењена његова стратегија да није умео да оцени да војник - савезнички командант за Средоземље, генерал Вилсон, није могао ништа да учини, па и да је хтео, изван политике која је Михаиловића већ била одбацила. Зато није ни добио одговор од Вилсона. А кад нема одговора, и то на високом нивоу, то је знак одбацивања.

Другачија мишљења, савете, процене Дража није прихватао

Међутим, у Дражиној околини било је људи трезвенијих и у критичним данима мудрији од њега. Али, то није могло имати утицаја на ток догађаја чак ни у време четничке агоније. Другачија мишљења, савети, процене, па и својих сарадника, није прихватао. Један од трезвенијих Михиловићевих сарадника, иако без посебног утицаја, био је некадашњи сенатор у Краљевини Југославији, Средоје Бркић, угледни сељак из Драгачева, иначе, члан Четничког националног комитета. За време једног разговора између Михаиловића и Бркића, како су забележили Бановић и Степановић, дошло је до њиховог разлаза. Било је то у дубоку јесен 1944. године у Вучјаку, у источној Босни. Михаиловић је неочекивано упитао Бркића:

„Средоје, јеси ли ти прави сељак?“

„Јесам, прави сељак, из Драгачева“.

„У Драгачеву су људи бистри?“

„Јесу. Тако кажу“.

„Шта ти мислиш Средоје, зашто Вилсон неће да прими нас, четнике под своју команду?“

Средоје као да је очекивао то питање. брзо рече:

„Код нас, у Драгачеву, постоји једно мудро народно веровање које може да објасни Вилсоново понашање“.

„Види, бога ти! Да чујем“.

„Двојку, кад се сима нуди - нико неће!..“

Дража, очевидно љут, упита Средоја:

„Имаш ли још какву твоју мудрост да ми кажеш?“

„Имам, имам“.

„Да чујем“.

„Имаш, брате, лоше сараднике. Све сами адвокати. Најпре, Драгина Васић, адвокат, па си га најурно. Онда, Живко Топаловић, опет адвокат, кога си послао Енглезима, а онн Та неће. Затим, Стеван Мољевић, адвокат, па се сад и са њим свађаш. Ко са адвокатима ради, тешко пролази. Стално му сле памет!..“

„Сад ми ти Средоје, солиш памет! Доста! Доста! Иди!..“

Од тог разговора и Бркић је био у Михаиловићевој немилости.

Много раније, почетком новембра 1941. године, у време кад је повео општи напад на партизанске одреде, Михаиловић је сменио са дужности и привремено ставио у немилост мајора Радослава Ђурића, команданта Чачанског четничког одреда, зато што је тражио да се не напусти заједничка партизанско-четничка опсада Краљева и да се не прелази у оружани сукоб са партизанским одредима. У немилости је једно време био и мајор Палошевић зато што је протествовао због тоталне колборације са окупаторима. За команданта Рудничког корпуса Драгослава Топаловића. Михаиловићев истакнути сарадник, мајор Драгослав Рачић, тражио је смењивање са дужности - зато што је једанпут, крајем лета 1944. године, напао немачки транспорт на прузи Београд - Чачак.

После једног инцидента (поменутог већ) у зиму 1944. године, између Бугара и групе четника Чегарског корпуса капетана Младена Младеновића, Михаиловић је хитно интервенисао: позвао је команданта корпуса - на саслушање и смену! Бугарима је „отпоздравио“ - да „горко жали“ због сукоба и да ће кривци бити строго кажњени. Тако је поступио и кад се, у априлу 1944. године, мајор Радомир Цвистић пожалио - „да више не може од срамоте народа да се бори заједно са Немцима и Бугарима - против партизана“. И њега је позвао на одговорност...

Кад су се његови блиски сарадници и лични изасланици на венчању краља Петра II у Лондону, априла 1944. године, мајор Војислав Лукачевић и Петар Баћовић, одвојили, јавивши му да четници, пошто их се одрекао и краљ Петар II, „више немају никакве шансе“ - и њих се одрекао! Истина, ускоро им је тај поступак опростио.

Отуштао је, једног по једног, своје најближе сараднике. најпре - Драгишу Васића, онда Мустафу Мулалића, па Стевана Мољевића...

Најтрагичнији је био његов разлаз са Павлом Ђуришићем и војском црногорских четника, марта 1945. године у Источној Босни, са којима су отишли и Баћовић, Драгиша Васић и други, па сви, преварени од усташа са којима су хтели да пактирају, поубијани у Старој Градишци.

Михаиловић је био толико самодовољан и тврдокоран да је одбио да иде на састанак (споменут у овом раду) четничког Централног националног комитета у Кожухама код Добоја, марта 1945. године, кад су му сарадници предлагали да, макар у последњем часу, тражи контакт са Титовом владом, и да спасава преостале четнике од даљих погибија.

Веровао је да све најбоље зна. Гледања и процене других није ценио. И то је један од крупних узрока пропасти његове идеологије, његове војске и читавог покрета.

У седишту Михаиловићеве политике била је опсена митовима: краљ, круна Крађорђевића, глобална борба против Муслимана и Хрвата, антикомунизам.

Није испоштовао ниједан споразум са НОП (септембра и октобра 1941) о заједничкој борби против окупатора. А стратегија НОП-а била је антифашистичка борба, против окупатора. Није био веран својим савезницима, ни Британцима ни Немцима, ни иартизанима. Његова околина, официри, носила је хинотеку изгубљеног априлског рата. Ни он са њима није имао успеха у борбама. Повео је грађански рат против НОП-а, а све битке против НОП-а, односно Народноослободилачке војске Југославије је изгубио. И по његовој оцени побеђивала га је војска коју су сачињавали "студенти, ђаци и шегрти"!

Мит о Михаиловићу у 1942. години, његову глорификацију као "борца", створили су његови заступници: емигрантска влада и, нарочито, председник др Слободан Јовановић, затим амбасадор Константин Фотић у САД и други у емиграцији. Али то је био празан мит, мит без ореола, без покрића. Др Слободан Јовановић, после завршетка Другог светског рата у емиграцији, у својим списима величао је Михаиловића до идеализације. Уздигао га је на „српски Пантеон!" У величању Михаиловића ишао је дотле да је писао како он „живи у души српског народа, да ће ту живети увек докле српско име буде трајало, јер он је дао свом народу све што смртни човек може дати!" Нема сумње, Јовановић је у својој идеализацији и оцени Михаиловића тотално претерао и промашио! Шта је Михаиловић дао српском народу? Ништа, и буквално ништа, сем што је колаборирао са смртним непријатељем - окупатором сопственог народа и спроводио најсуровији терор у народу.

Катастрофалне оцене Армстронга и Мак Дауела о Михаиловићу и његов фаталан повратак у Србију

Шефови савезничких војних мисија у четничкој врховној команди пуковник Мак Дауел (САД), пуковник Стенли Бејли (Краљ Петар II одликовао га је Карађорђевоом звездом) и генерал Чарлс Армстронг (Велика Британија) дали су катастрофалне оцене о Драгољубу Дражи Михаиловићу. Пуковник Мак Дауел, у извештају штабу 2.677 регименте (Управе за стратегијске студије), односно генералу Доновану, шефу Обавештајне службе Армије САД од 23. новембра 1944. године, после повратка из четничке Врховне команде у Источној Босни, оцењујући Михаиловића и његову улогу, поред осталих констатација пише:

„Михаиловић свој истакнути положај међу националистичким вођама дугује бар делимично у првом реду подршци и публицићету који су му дали краљ и британска влада преко официра за везу и Би-Би-Сија током 1942. године (подвукао J.P.)

А познато је да је Мак Дауел веома ценио Михаиловића и изражавао му "искрено поштовање и дивљење".

У „Препорукама Армстронга и Бејлија", које су правили на захтев британског премијера Винстона Черчила, децембра 1943. године, о Михаиловићу, сем осталог, записано је:

„... Да закључимо. Антинемачке активности Михаиловића, његовог штаба и саветника и централног националног комитета који је Преузео активну контролу над политичким питањима, сведене су на нулу њиховом бојазни да се, у садашњем тренутку, ухвате у коштац с партизанским, муслиманским и католичким питањем..."²

Шта је пресудно утицало на Михаиловића да се, у агонији кад је био све изгубио, определио да се врати у Србију, тешко је са сигурношћу објаснити. Тих последњих месци у Босни (Округлица. Требава. Вучјак), Михаиловић се хватао за сваку сламку. Чак се толико морално срзао - да је тражио савезништво са Степинцем и Павелићем?! Заносио се, још увек, некаквом својом величином, па је слао емисаре у Загреб да "преговарају" са генералом Лером, командантом немачких трупа - да их „часно" преда савезницима, мада Михаиловић код савезника тада ни у војничком ни у политичком смислу није имао значаја! Изгледа да је веровао да ће савезници за њега "наћи неко решење". Познато је да му је Мак Дауел, приватно, нудио да га евакуише у

Италију. И неке британске дипломате. истина нижег ранга. су комбиновали - да га „спасу“. Али, све је то одбачено. Михаиловић није прихватио ни Љотићеву понуду да се пробије према Словенији. па да тамо обједини све "српске снаге" (Ђујићеве четнике, четнике које он сам доведе, љотићевце, тј. СДК и друге) и поведе отуд операције - за "ослобођење" Србије.

Остаје још једна важна чињеница да га је „Ћосић“ (односно ОЗН-а) превише "хранио" депешама да га народ у Србији жељно очекује, да ће на пролеће избити устанак у Србији! И затим. непрекидно је веровао у западне савезнике! Звонко Вучковић. кога је Михаиловић августа 1944. године испратио у Италију као свог "официра за везу" са западним савезницима, кад су ти савезници повукли своје мисије од четника - оставља као документ једно писмо које је добио од Михаиловића („последње писмо“). Из њега се види да је Михаиловић још у јесен 1944. године (новембар) био лично опредељен да се врати у Србију, из које је, као поражен био избачен. У том писму Михаиловић је, поред осталог, писао Вучковићу:

„...Борићемо се до краја...Последњи наш излаз је герила у целој земљи, а герила је, као што знате, дуготрајна. На тај начин можемо добити време које нам је потребно да се савезници међусобно нагоде и погоде...“³

Судећи према тим порукама, Михаиловић је веровао у нови „устанак“, у некакву герилу у Србији. па и у то - да ће савезници „накнадно“ решавати његово питање! Истини за вољу, тешкоје поверовати да Михаиловић није могао да процени да су његов покрет савезници већ одбацили још пре годину дана: најпре одлукама Техеранске конференције новембра 1943. године, а потом, и коначно, у првој половини 1944. године. А што се тиче некакве гериле у Србији, то је била велика илузија. Народу је било доста ратовања, убијања. терора.

прогона, логора и других невоља. То се, уосталом, врло брзо показало као тачно. Рат у Европи и целом свету „откуцавао је“ последње часове, а у таквој ситуацији очекивати некакву „герилу“, одиста је била промашена процена.

Како је Дража „чувао српски народ“

Михаиловићева стратегија „чувања српског народа“, тј. одустајање од борбе против окупатора. показала се као јефтина парола. Окупатор и усташе, још априла 1941. године. геноцидно су масовно почели истребљивати српски народ готово на целом простору на ко-

јем је живео у Југославији. Свако оклевање да се супротстави непријатељу показало се као промашај. Само борба, оружана борба у тим и таквим условима могло је умањити злодела и терор који су спроводили непријатељи. Том иромашеном циљу „чувања српског народа“ требало је да послужи и легализација дела Михаиловићевих четника крајем 1941. и у 1942. години. Легализацијом четничких јединица, које су се стављале под Недићеву команду и под заштиту Немаца у Србији, односно Италијана у другим деловима окупиране Југославије, појачавала се окупаторов фронт, јер су сада у његовом саставу и четници - „раме уз раме“ против сопственог народа. Тиме је српски народ губио, тачније речено „добијао“ више непријатеља, више терориста. Сад окупатор и Дражини четници (са Српским добровољачким корпусом) заједно убијају присталице Народноослободилачког покрета или их заробљавају и спроводе у логоре у Србији (Бањица, Ниш - Бубањ, Сајмиште) или у Норвешкој, Немачкој, Аустрији.

И поред издашне помоћи и борбене сарадње са окупаторима током легализације, и четници, на крају, губе, и то стравично. Ко је кога „надмудрио“? Пошто су им извршили задатке у прогонима и терору српског народа, или им неке постављене задатке нису извршили, Немци су своје дојучерашње савезнике разоружавали, неке стрељали, неке хапсили па слали у логоре у које су дотле (Немци и четници заједно) спроводили заробљене партизане! Тако су, стратегијом Михаиловића о „искоришћавању непријатеља“, заробљени и разоружани и бројни четнички официри (дојучерашњи немачки савезници), па стрељани или упућени у логоре. Тако су прошли мајор Манојло Кораћ, Михаиловићев командант и Недићев окружни начелник, затим мајор Милош Глишић, па „војвода“ Милоје Мојсиловић (онај „војвода“ који је крајем 1941. поводом од Немаца у Чачку тражио камион да превезе заробљене „комунисте које треба одмах стрељати без ислеђивања“). И многи други. Кораћ је у време легализације био начелник Недићевог ужичког округа крајем 1941. и почетком 1942. године, па је и он, ваљда зато што је „траљаво“ радио - отеран у логор. Мајор Александар Мишић био је члан четничке Врховне команде и један од преговарача са Немцима, новембра 1941. године у Дивцима (и тамо изјавио Немцима: „Ми вам нећемо бити неверни“), заробљен је и дотеран у затвор зв. 'Гоповске шупе у Ваљеву међу заробљене партизане којима је пре непун месец дана у Струганку „гарантовао“ да неће бити предати Немцима! Зато су га партизани заробљеници у затвору тотално омрзли због те издаје. Ученик, онда заробљеник Васа Казимировић је о њему као издајнику испевао: „О, Мишаћу, млад мајоре, издајниче, с Равне Јоре“. Мајора Манојла Кораћа, који је транспорто-

ван у логор у Норвешкој, пожешки логораши, које је овај Михаиловићев командант заједно са Немцима крајем 1941. „исиратио“ у Норвешку, по ослобођењу (средином 1945), ухватили су и предали енглеским трупима као ратног злочинца.

На сличан начин прошли су и многи други четници које је Михаиловић легализовао - стрељали су их дотадашњи покровитељи и савезници Немци, или их упутили у логоре. одакле се многи нису вратили. Немци су после тих догађаја предузимали и гоњење појединих четничких **групација** у пределима Голије и Копаоника: И после битке на Неретви, у којој су четници били у истом строју са Немцима и Италијанима и потучени од стране Народноослободилачке војске Југославије. мада их је окупатор издашно снабдевао оружјем . и муницијом и храном пали су у немплост. Немци су одлучили да их разоружавају и прогоне, јер опет „нису извршили задатак“. Пошто су разоружали део црногорских четника (Косјерић), Немци и Бугари. у лето и рану јесен 1943. године предузели су акције против четника у рејонима Пожеге, Ужица. Бајинс Баште, Златибора, Ариља. Драгачева и др. У тим хајкама, углавном је страдао народ. Људи су хватани по кућама, на пијацама, на иољским радовима, а четници су бежали у шуме и на тај начин „спасавали народ“!

Очевидно, Михаиловић је час био у савезништву са окупатором, час му „отказивао послушност“. У свему томе много је страдао народ. Његова назови стратегија „чувања народа“ давала је катастрофалне резултате. Али, и после таквих промашаја и процена да се нешто „извуче од непријатеља“, после прогона, Михаиловић и његови команданти правили су нове "салто мортале", ступали опет у савезништво са окупатором, посебно у јесен 1943. године (Лукачевић. Калабић. Јовановић. Симић, Чачић). Оиет су заједно Немци и четници у истом фронту - против Народноослободилачке војске Југославије!

Ко можс да схвати и разуме све те вратоломије?

Једино се са сигурношћу може тврдити да су то све били само Михаиловићеви промашаји! Све га је то још више компромитовало и у очима народа и међу савезницима, с којима се свађао или их обмањивао, час од њих примао помоћ.

Превртљив савезник пао на испиту обавештајца

Михаиловић је као преговарач и савезник и са Врховним штабом народноослободилачких партизанских одреда Југославије. односно са Титом. био непоуздан, дволичан, превртљив 1941. године. „За

само месец и по дана, од 19. септембра до 26. новембра Михаиловић је показао колико је његова политика 'сарадње' са НОП била дволична. У Струганику је 19. септембра преговарао са Титом, а напао је групу партизана на Планиници (лично је командовао тим нападом). затим код Косјерића крајем септембра, код Ивањице и Ариља и Пожеге почетком октобра. У Брајићима је 27. октобра преговарао са Титом. Сутрадан, 28. октобра, послао је своје официре у Београд на разговоре са представницима немачког Абвера! Петог новембра послао је писмо генералу Хингхоферу, команданту немачке 342. дивизије и нудио му сарадњу у борби против партизана. Другог новембра, по његовом наређењу, почиње општи четнички напад на ослобођену територију. Трећег новембра моли да партизани обуставе гоњење после четничких пораза на Трешњици и код Пожеге. Петог новембра Дража извештава избегличку Владу у Лондону да су га напали партизани и тражи енглеско оружје да се брани. Седмог новембра, по његовом наређењу, почиње други напад четника на Ужице, истовремено на Горњи Милановац, Костојевић и нека друга места. Десетог новембра Дража шаље нову поруку у Лондон и тражи помоћ од избегличке Владе 'за борбу против крволичних окупатора'. Сутрадан 11. новембра, Дража води преговоре са представницима немачке војске у Дивцима. Два дана после тога, 13. новембра, његови четници предају 365 заробљених партизана. Двадесетог новембра, његови четнички представници потписали су нови споразум са партизанима у Чачку. Шест дана касније, 26. новембра, Дража јавља Лондону, обмањује га, да је 'успео да прекине братоубилачку борбу' и да је 'све снаге усмерио против Немаца'. Британска влада му на томе честита и обећава помоћ".¹⁴

Све је то добра илустрација Михаиловићеве политике превртљивости. Та и таква политика, поред осталих промашаја, довела га је до катастрофе.

У Михаиловићевим промашајима и поразима посебно место заузима његово несналажење и „пад на испиту“ из његове војничке обавештајно-шпијунске струке коју је изграђивао као официр Војске Краљевине Југославије и као војни аташе у дипломатији. Први од његових пораза те врсте је несумњиво „ускакање“ ОЗН-е (Одељења заштите народа) у његову радио-мрежу, па чак и тотална подвала да се његов официр, мајор Трифун Ћосић, из околине Чачка, прихвата и код Михаиловића лично, као прави, аутентичан његов човек! Михаиловић није ни посумњао да је Ћосић могао бити заробљен, а с њим заплсњена и радаостаница и шифра. ЈУправо, у једној мањој акцији у селу Миоковцима, децембра 1944. године, недалеко од Чачка, у сеоској кући је опкољен капетан Предраг Раковић „Фрике“, командант 2. рав-

ногорског корнуса, са групиом четника и релативно лако ликвидиран. За време кратке борбе Раковић се сакрио иод кревет. па кад су му пратиоци изгинули, активирао бомбу и убио се! Командант корпуса некад силни Раковић сакрио се под креветом!. У његовим заплењеним документима пронађена је шифра којом се служио при одашилЈању депеша четничкој Врховној команди, односно Михаиловићу. Нешто раније заробљени су и четнички мајор Трифун Ћосић и радиотелеграфиста Ненад Јовичић. ОЗН-а је све те за њу драгоцене трофеје (као и смрт Раковића и заробљавање Ћосића и Јовичића, као и плен шифре и радиостанице) вешто искористила за кореспонденцију са Михаиловићевом командом. Најпре је, после дужег договарања, телеграфиста Јовичић прихватио да шифрује депеше, а мајор Ћосић је био у затвору, па је велика „игра“, претворена у успешно лукавство, на Мпхаиловићеву штету, почела. Најпре је Ћосић (управо ОЗН-а у његово име) јавио да је Раковић погинуо, а Михаиловић убрзо одговорио да је „на Бадњи дан добно тужну вест да је Раковић погинуо“, затим одредио да команду треба да иреузме најспособнији, али је посумњао у денешу и тражио да се Ћосић легитимише. У следећим депешама све је ишло без тешкоћа. „Ћосић“ се успешно легитимисао, па је почео јављати о „тешком стању у Србији, о великим губицима, о дезертерима из НОВЈ, о незадовољству народа“. Ти и слични подаци постепено су обмањивали Михаиловића, уверавали га да то све јавља његов Ћосић, баш он. Нарочито су му, како изгледа, ласкала честа понављања у депешама да га народ у Србији чека, затим питање: да ли ће се ускоро вратити у Србију? „Ћосићеве“ депеше всшто су наводиле Михаиловићеве командосе (предводили су их Драгугин Гашпаревић Гара и Александар Миханловић Саша у неколико група) који су упућивани у Србију. Ти командоси су просто улетали у заседе на Дрнни, или нешто дубље у Србију, па су сви, углавном, разбијени или похватани. Није искључено да су „Ћосићеве“ оптимистичке депеше делом утицале на Михаиловића, „храниле“ га да се определи да се не пробија на запад према **СловениЈИ**, него да се врати у Србију? Ипак, зачуђујуће је да је Михаиловић, школовани обавештајац и шпијун по професији, тако олако преварен, на је упао у клопку ОЗН-е. То је без сумње један од његових великих промашаја.

Други Михаиловићев пораз у чисто војничкој струци, у процени његових сарадника, било је његово превелнко, могло би се рећи п неограничено поверење у Николу Калабића! По много чему, како се може одгонетнути, Михаиловићу су одговарали Калабићева суровост, шенлучење, бахатост, које у ратним условима могу да дају „одређене резултате“. Међутим, Калабић је био толико суров и крволочан да је

несхватљиво да Михаиловић није знао шта он све ради по Шумадији. Морао је да зна, ако ништа друго макар то, како је народ у Шумадији „препевао“ четничку песму „Од Тополе па до Равне горе...“ У народу се та песма певала другим, подругљивим, а тачним стиховима: „Од Тополе па до Равне горе, нема петла да објави зоре, све поклаше Дразжне патроле и јајаре Калабић Николе!...”

Морао је да зна и за друге дивљачке злочине које је Калбић сејао широм Шумадије, у околини Београда. Ваљева. Невероватно је како је могао да превиди да му толико дуго „невера седи уз колена“? Знао је Михаиловић, о томе има уверљивих доказа, да се супротстави својим најближим сарадницима, да „отпусти“ Васића. Мустафу Мулалића и друге, да им чак пребаци као да су енглески или руски шпијуни итд., али у Калабића није посумњао.

Теку време великог судског ислеђивања, када је доспео у затвор. Михаиловић је „отворио“ душу и сасуо проклетничке рафале на Калбића. Нема сумње, било је то веома касно:

„ Ви сте малк среће што ме је ово ђубре Калабкћ кздало. Његовекздајничке способности су непресушне. Он је све до сада издао. Издао је оца, кздао земљу, издао је Косту Нећанца, издао је Немце, преварио је к кздао мене. Будите сигурни, у првој прилици издаће и вас. Давно је он продао себе црном ђаволу, само да бн спасао главу...”

Михаиловић даље, у истрази, наводи да је људе у Србији питао о томе шта мисле о Николи Калабићу и да су многи од њих били неповерљиви. „Саветовао сам се са околином. Сви сељаци које сам упитао, сумњал су“. Исто тако, неки људи из обезбеђења (у склоништу код Добруна) сумњали су у Калабића кад се јавио писмом Дражи и тражио састанак. „Више њих су ми саветовали“, насавља Дража, „да избегнем састанак, или бар, да будем до краја опрезан. Нисам их послушао, погрешно сам...”

Такоје говорио Михаиловић о Калабићу, али тек кад је био у затвору. Очеvidно, било је то врло касно. Превише касно да је добро проценио Калабића, а неколико година му је био „ири руци“, уз њега, готово да су један другога обожавали. Ипак, остаје нејасно како проницљиви, професионално шпијунско-обавештајно образовани Драгољуб Михаиловић није могао током година да процени ко је и какав је Никола Калабић нити да му, како каже народна песма, та невера - седи уз колена? Умео је Михаиловић да се, на њему својствен начин, снори, па и свађа и са својом емигрантском Владом у Лондону, чак и са председницима тих влада, са шефовима савезничких војних мисија

у његовој Врховној команди. као и са представницима Јародноослободилачке војске (односно партизанских одреда) кад се срегао са њима, чак и са Немцима (посредно или непосредно). али Николу Калабнића „није умео да прочита". или га је прочитао - кад су сви „возови протутњали"? Где може бити објашњење? То је сигурно. тешко рећи, али нешто. највероватније. има и у његовој окрутости, аутократији и у његовој више пута помињаној крилатици коју је често. нарочито у последње две године рата, користио у преписци са потчињенима и сарадницима: „Чича зна шта ради". Међутим. судећи како је радио и докле је, искључиво његовом заслугом, и стигао непобитно је обрнуто! Није умео, или није могао, да процени вредност својих замисли, одлука и поступака, па је дефинитивно пропао и његов покрет и он са тим покретом.

Напомене

1. Мартин Дејвид, *Мрежа дезинформација*, стр. 421. „Просвета", Београд, 1991.
2. *Исто*, стр. 344.
3. Звонимир Вучковић, н. д. 187.
4. *Трагом издаје*, стр. 315.

Рехабилитација" у публицистици

Један од облика покушаја рехабилитације четништва и Драже Михаиловића последњих година (посебно од кад је у СРЈ уведен више-страначки систем). нарочито је изражен правом поплавом публикација у којима се четнички покрет проглашава за антифашистички. а Михаиловић - за „првог герилца Европе“, „чувара српског народа“ и способног војног старешину! Аутори тих и таквих публикација (за неке од њих сматрају да су права историјска дела). агресивно и упорно, без правих, историјски вредних докумената, траже тоталну ревизију оцена Другог светског рата, народноослободилачке борбе и. надале. четничког покрета. Аутори тих публикација, готово сви редом. оптужују победнике тврдећи да су они. односно историчари. писали историју „по наруџбини“. Многобројни аутори, већином интелектуалци монархистичке оријентације, користе штампу, радио и ТВ (нарочито локалну и страначки опредељену), која без мере, укуса и аргумената објављује све што се „убаци у млин“. У тим и таквим „оценама“ историјских догађаја користе се јавне и научне установе (чак и универзитети и Српска академија наука). јавни наступи, посебно у свакојаким манифестацијама, демонстрацијама. штрајковима, „шетњама“.

Историчар који је свестрано изучавао четнички покрет овако оцењује те публикације:

„Најчешће су то издања која немају научне вредности. У првом реду то су преписи. односно плагијати писаца из редова четничке емиграције, или „научни“ радови утемељени на непостојећим апстрактним чињеницама. Полазно становиште за све је заједничко и своди се на то како се, тобож, четничка свеукупна делагност у досадашњој југословенској историографији приказује у искривљеном светлу. Оптужују се „победници“, које најчешће називају „комунистима“. да су злоупотребили своју моћ и написали историју по мери својих потреба, онако како им одговара.“¹

Међу ауторима који су настојали да „превреднују“ оцену о четничком покрету и да га прогласе за антифашистички. први се „истакао“ др Веселин Ђуретић својом књигом *„Савезници и југословенска ратна драма“*. Иако доктор наука, он је покушао да направи прави „салтомортале“ у оцене које су, аргументовано и научно фундиране.

дотада дали југословенски и страни научници - да су четници погрешно вођени и усмераваани постали сарадници окупатора (Немаца, Италијана, Бугара, Мађара). да су водили искључиво борбу против Народноослободилачке војске Југославије и „прерасли“ у терористичку војску која је масовно слала српски (и не само српски) народ у логоре у земљи или у окупираној Европи, све уз помоћ окупатора и недићевско-љотићевских оружаних формација и власти. Посебно. четници су претворени у терористичку војску. познату по покољима невиног становништва у многобројним селима и градовима Србије, Црне Горе. Босне, Херцеговине, Лике, Далмације. Историчар Ђуретић. са докторским звањем. оцењује да је Винстон Черчил, ратни председник владе Велике Британије, био „наиван“ и зато годинама помагао Дражу. па кад овај „ни пушку није опалио“ на окупатора и непрекидно водио борбу против Народноослободилачке војске Југославије - одрекао га се. Тај необјективан - пристрасан историчар Тита оцењује као „бравара“ из Кумровца, па закључује да је „бравар превеслао наивног Черчила“! Такве оцене спадају у шарлатанство, а никако не у науку. Његова публикација је у почетку узбуркала део јавности. нарочито прорачетнички оријентисане људе, али и део интелектуалаца и научних радника. У томе је „Политика“, лист са богатом и објективном традицијом, отишла чак толико далеко да је Ђуретићеву публикацију наградила годишњом наградом за публицистику и промовисала је уз велику помпу, телевизије посебно. Међутим. та књига је открила др Ђуретића као заљубљеника у монархију (уместо у научну аргументацију) и као шовинисту који врши селскостију докумената. У то време појавио се још један апологета четништва, овог пута из САД. Мартин Дејвид. вајни историчар који то стварно није. Његова књига „Мреже дезинформација“ коју је издала „Просвета“. а на велика звона је промовисао др Ђуретић, није историјско штиво. већ прави политички памфлет. Он, на пример, за Народноослободилачку војску каже - да је противсрпска, те да је Црвена армија „окупира“ Србију! Књига није писана језиком науке. језиком докумената и историјских оцена, већ језиком најпримитивнијег пропагандисте политичара и монархисте.

У једној од својих књига (*„Употреба Русије и Запада - обмана савезника зарад великохрватске политике“*) др Ђуретић, поред осталог. тврди да четници у бици на Неретви нису сарађивали са Немцима, што је ноторна лаж,-

У књизи (*„Насиље над српским устанком, опсене народа у име Русије и комунизма“*) - др Ђуретић се окупио на Хрвате, Тита, КПЈ. без имало „задршке“. што му рецензенти (др Здравко Антонић, др Милош Лукач и Зоран Глушчевић) одобравају и величају га!

Издавач „Српска реч“ и Историјски архив Ваљево објавили су 1998. године књигу „*Ваљевски равногорци*“ аутора Бојана Б. Димитријевића, историчара. Изненађује низак ниво обраде књиге, како по документацији, тако и по третману и закључцима. У појединим поглављима ауторов стил се не разликује од „стила и језика“ Гестапоа и Недићеве Специјалне полиције. За народноослободилачку борбу ауторов карактеристика је - „комунисти“. За Народноослободилачку војску - исто тако „комунисти“. Не треба доказивати да је неприхватљиво да се историјска дела пишу језиком пропаганде и памфлета. Познато је и научно верификовано да су народноослободилачку борбу и њену војску предводили комунисти, да је Комунистичка партија Југославије организовала и повела ту борбу. Али њену снагу, њену масу и њену суштину, њену ударну моћ чинио је народ: сељаци, радници, интелектуалци, ђаци, активни и резервни официри бивше војске Краљевине Југославије. Сви слојеви друштва. И сиромашни и богати. А аутор само „вергла“: комунисти, комунистички симпатизери, комунистички јатаци! Довољно је споменути тих неколико одредница иа ће читаоцу бити јасан „ниво“ историчара, аутора „Ваљевских равногораца“.

Пише тај аутор и о четничком терору, али врло стидљиво. И мало - мало, па „правда четнике“ тврђом да су то исто радили и комунисти!“ Али, аутор најсуровији четнички терор „заборавља“. Чак и не спомиње предају 365 заробљених партизана (продаја за муницију) Немцима у Ваљеву. Овлаш спомиње терор Калабићеве „Горске гарде“. Али, опет „заборавља“ да спомене, примера ради, познато Калабићево писмо (види копију писма у илустрацијама) у коме наређује, па „разрезује“ колико комуниста да се закоље: у Јасеници 3, у Гарићу 2, у Грабовици 21!..“ И још да се покаже „хришћанин“, пошто покоље сељаке, својим кољачницама жели „да празник Христовог васкрсења дочекају сви здрави?“. „Заборавио“ је аутор да макар спомене злочин над злочинима у ваљевским крају - када су сељаку Живану Ђорђевићу из села Балнновића, код Ваљева, четници заклали „пред њим“, синове Марка и Ратомира, а њега - веровалн или не - Калабићеви четници терали да гази ужарену ватру, а онда га везали на ражањ и испекли! И то само због тога што ови сељаци нису открили где се крију њихови саборци против окупатора и њихових слугу какви су и четници били.

Аутор „бележи“ и четничко слово „3“, али бледуњаво и неко ректно, као нешто спорадично, што није вредно пажње. Не каже како је британски министар спољних нослова Антони Идн, изгврдио Слободана Јовановића, председника избегличке владе, што је „наговорно“ британску радио корпорацију Би-Би-Си-да објављује имена љу-

ди које је Дража ставио иод слово „З“, а његови чегници клали?! И не уме „да каже“ аутор - да се слово „З“ сручило искључиво на прииаднике НОБ, па чак и на жене, децу, старце, јер су их четници све сврставали у комунисте“.

Како аутор третира дејства Народноослободилачке војске (за њега су то само - партизани)? Каже, чак и насловљава поглавље - „Партизанско освајање Ваљева септембра 1944“?! Још му ни данас изгледа, није јасно - да је то било ОСЛОБОЂЕЊЕ ВАЉЕВА, које су бранила два батаљона Немаца, љотићевци и четници. односно јадна Дражина тзв. Југословенска војска у отаџбини! Пише аутор како су се четници стално борили против Српског добровољачког корпуса, а у „одбрани“ Ваљева чак наводи пример да је лично Михаиловић, опкољен код Диваца, затражио од команданта добровољаца. генерала Косте Мушицког, помоћ, који му је послао два батаљона и тако омогућио његово даље бекство из Ваљева! Аутор на више места пише како су се четници борили против љотићеваца, „цело време“! Истина је да су се, с времена на време, углавном вербално, сукобљавали, али су се непрекидно заједно борили против НОВЈ.

Нема у овој књизи праве историје, иако је пише историчар и магистар! Записао је и оценио само оне личности и догађаје који су му се „допадали“.

„Заборавио“ је аутор да спомене и немачко-четнички споразум од 26. новембра 1943. године између Калабића и Јеврема Симића (са четничке стране) и капетана фон Вредеа. обавештајног официра команданта Југоистока (са стране окупатора). Исто тако, аутор је „изоставио“ и преговоре које је 14. јула 1944. године у Крушевцу водио Нешко Недић, начелник штаба 4. групе јуришних корпуса (ваљевски равногорац свакако), са немачким командантом Србије генералом Фелбером. Тада се Н. Недић обавезао „да ће он повести четнике на источни фронт“ против Црвене армије - чим заврши са комунистима“! Ти и други документи одсликавају четнике у правом светлу. Аутор, међутим, изоставља све оно што је четнике везивало за окупатора и за издају. Такав метод обраде и приказивања људи и догађаја у „Ваљевским равногорцима“ није и не може бити историја. И ова књига је у том смислу фалсификат.

Такође. „Српска реч“ објавила је и, као бајаги. „капитално дело“ под звучним насловом „Драгољуб М. Михаиловић, РАТ и МИР ГЕНЕРАЛА - изабрани списи“, у два тома на око 1.100 страна! (што би народ рекао, велика и преопшпрна књига - „велика купусара“). Ову књигу су прирешили историчари из Института за савреmsну историју: Милан Весовић, Коста Николић и Бојан Б. Димитријевић.

Кад се, на пример, наведу подаци да се на 246 страна пише (по жаргону аутора) о „грађанском рату“ (тј. борби против Народноослободилачке војске Југославије и симпатизера и помагача Народноослободилачке борбе) и да је у записнику са саслушања Драже Михаиловића дато 180 страна, онда је јасно да су мало простора могла да заузму поглавља, како их аутори ређају: антифашистички фронт на 74 странице (којег, у ствари, није ни било, сем делимичног учешћа у борбама са партизанским одредима против окупатора септембра и октобра 1941. године), па о Босанској голготи, савезницима, и сл. Међу ђенераловим „списима“ је и поменути немачки записник са саслушања пред суђење - што није ни његов спис, још мање „дело“. У ђенералове „списе“ увршћен је чак и немачки записник о преговорима између делегација генерала Данкелмана (потпуковник Когард) и четничке делегације с Михаиловићем на челу у којој су још били пуковник Милош Пантић, мајор Александар Мишић и капетан Митровић у селу Дивци 11. септембра 1941. године. Поставља се питање: по чему би немачки записник могао бити Михаиловићев „изабрани спис?“ У њему су само његови одговори на питања потпуковника Когарда. Али је најчудније и то је, у ствари, фалсификат - из записника су изостављене (и попуњене са фамозне три тачкице) све Дражине реченице које га помињу! Из записника се, на пример, може видети да је Михаиловић чак шест пута тражио муницију од Немаца и то мислећи да ће је добити још те вечери! Изостављена је и Михаиловићева изјава „да се неће борити против Немаца и кад четници буду нападнути!“ Затим, изостављене су и поруке мајора Мишића: „Поздравите господина генерала! Ми вам нећемо бити неверни!“³ Те две кратке изјаве кључних личности четничког покрета (Михаиловић и Мишић) сведоче да су четници још 1941. године дубоко загазили у воде колаборације.

Нема, разуме се, у тим „списима“ ни помена о томе како „генерал“ наређује команданту Авалског корпуса у јесен 1943. године, који „снава дубоким сном“ - да изврши „најенергичније чишћење са југа - на север“. А кад му је капетан Живан Лазовић 27. децембра те године јавно да је „ликвидирано 11 комуниста и њихових симпатизера“ у Болечу, Михаиловић га похваљује, а на полеђини извештаја записује:

„ Тако се радч! Продужите!“

Нема ни Дражиног реаговања на извештај мајора Радомира Цветића, команданта Јаворског корпуса, који га у пролеће 1944. године извештава да је заробио 24 рањена партизана, па закључује:

„ Све сам поклао!“

На извештај мајора Захарија Остојића. кад га је овај. у време битке на Неретви, обавестио „да је Воја (Лукачевић) стекао поверење код окупатора и да му Италијани и Немци дају све" (храну и муницију му за четнике чак дотурају авионима). да га и Немци зову „ђенералом и први га поздрављају", а он „муку мучи како ту помоћ да распореди" - Михаиловић је на извештају забележио:

„Умирите Воју... Воја заслужује највеће признање"! Читалац се с правом пита: па шта су, према томе, ти списи?

У „Изабраним ратним списима" нема ни неколико кључних докумената које је потисао Д. Михаиловић. Таква су. примера ради. Михаиловићева **инструкција** мајору Ђорђију Ланшћу и капетану Павлу Ђуришићу, четничким командантима у Црној Гори, од 20. децембра 1941. године. затим писма надбискупу Степинцу и - посебно преко њега - поглавнику Анти Павелићу од 15. априла 1945. године. Заправо ти документи су проглашени за „фалсификте", које су, по приређивачима, писали историчари победника у Другом светском рату?! То је не само некоректно, већ прљав метод назови историчара. односно приређивача „Изабраних списа". Једноставно, оно што неке не одговара - прогласи се за фалсификат"! Али, то - не пролази.⁴

Приређивачи оцењују Михаиловића као врхунског војног стратега, што је, у најмању руку смешно. Прави правцати фалсификат. Ни једну једину победу није однео у борби против НОВЈ.⁵

Међу публикацијама о четницима појавила се и књига „*Судија смрти*" аутора Мирослава Тодоровића - о суђењу Дражи Мухаиловићу. Др Ђуро В. Родић истиче да је то „књига препуна инсинуација", грубих неистина, чудних и за пажљиве читаоце смешних конструкција, чији је циљ рехабилитација и афирмација у светској историографији непризнатог покрета као ослободилачког и чланице антихитлеровске коалиције... То је безвредно штиво у сваком погледу, нападно рекламирано у фељтону листа „Новости", на радио-станици „Б-92", ТВ Студију „Б", у листу „Глас јавности", ексклантан пример примитивне, чаршијске психолошке диверзије, препуне тако смешних и прозирних небулоса и очигледних нелогичности. да је за кратко време код читалаца остала без икаквог ефекта..."

У својој суштини „књига је један вулгарни, безкрупозни памфлет, у којем је све злоупотребљено: истина. етика. толеранција, добронамерност иорукe, интегритет личности. национални интегритет народа којем писац припада. чију прошлост скрнави и пијетет према мртвима." Примера ради. ево како изгледа „истина" у тој Тодоровићевој „историјској прози".

Аутор фалсификује говор Јосипа Броза Тита. одржан на Бањници, 27. октобра 1944. године:

„... Србија нема чему да се нада. за њу неће бити милости!"

Ова измишљотина нема никакве везе са здравим разумом, нема ни минимум логичног смисла. Зарад здраве истине, која се лако може проверити у свим библиотекама које имају оделења периодике, у свим светским важним листовима који су тај говор дословно објавили. Јосип Броз Тито је тада о Србима и Србији, између осталог. рекао:

„Двадесет седмог марта (1941) народ Београда као и народ осталих градова, дао је отпор и није хтео да сагне шију пред освајачем који је дотле био поробио читаву Европу...

Омладина Београда показала је безпримјерно херојство нападајући на улицама Београда њемачку моторизацију...

Омладина Шумадије прва се дигла и после кратког времена ослободила скоро целу западну Србију...

Када је њемачком освајачу и домаћим издајницима успјело да наше славне шумадијске, славне српске партизане истисну из Србије, омладина Шумадије пошла је заједно са нашим славним црногорским борцима у остале крајеве Југославије да сије братство и јединство, да бију проклетог непријатеља, који је хтио да истрејеби наш народ...

Синови Србије. синови Шумадије, синови Црне Горе пошли су и сносили се са браћом из Хрватске и Словеније и свих осталих крајева и раме уз раме, под најтежим околностима. три и по године, јуначки издржали у борби против надмоћнијег непријатеља. Сада су се синови Србује вратили. иако у знатно мањем броју - јер су најбољи синови Србије оставили своје кости по брдима Црне Горе. Далмације, Босне, кујући братство и јединство...

Сада је ваш задатак и задатак свих осталих бораца. нарочито синова Србије, да заједно с осталим народима. ослободите преостали дио наше намучене земље..."

Очевидно, Тодоровић је и Титов говор фалсификовао.

Поред Јосипа Броза Тита. на удару Тодоровићевих фантазија нашли су се Милован Ђилас и Слободан Пенезић Крцун, са бомбасти, ниско темпираним оптужбама. Цитира се. потпуно неистинита, Ђиласова изјава:

„Србији није пуштено довољно крви?!"

Тодоровић ипутира Слободану Пенезићу Крцуну, који је не једном „оптуживан" као „српски националиста", „великосрбин" и слично, да је рекао:

„... Срба је премного остало у животу. али још имамо времена да ту грешку исправимо!..."

Овакав фалсификат и глупост није потребно коментарисати, а у том памфлету има премного неистина које спадају у ред оних лишених сваке логике, па самим тим саме себе дезавуишу.

Тодоровић лажно, фалсификовано приказује и суђење Д. Михаиловића и његовим сарадницима - и сарадницима окупатора. Ево чињеница које оповргавају његове наводе:

У свим значајнијим библиотекама налази се књига са овог суђења, штампана као стенограмске белешке у изворном облику, са свим релевантним подацима, па нека се радознали читаоци књиге „Судија смрти“ увере у злонамерне неистине, описане у њој.

Суђење Драгољубу Дражи Михаиловићу и групи од 23 припадника четничког покрета, љотићеваца и функционера квислиншке управе града Београда, одржано је од 10. јуна до 10. јула 1946. године, пред Војним већем Врховног суда ФНРЈ.

На овом суђењу стално је било присутно иреко 100 новинара, од којих 60 иностраних, из свих већих агенција и листова: ТАСС, ЧТК, ПАП. Ројтер. Асошијетед прес, Ажанс Франс, Јунајтед прес, Оверсиз њус еџенси, Интернешенел њус сервис. Јеврејска новинска агенција, Теле прес; дописници Правде. Известије, лондонског Тајмса, њујоршког Тајмса. Њујорк Хералд Трибјуна, Њус Кроникла, Дејли експреса и други.

Радио-Београд преносно је, директно, цео ток суђења, који су организовано или индивидуално, могли чути сви грађани Југославије, а главне светске радио станице давале су исцрпне извештаје са коментарима. Тако сваки дан, од почетка суђења до изрицања пресуда.

Сви окривљени имали су адвокате браниоце по њиховом избору, изузев 10 окривљених којима је суђено у одсуству, па су им адвокати одређени од стране суда по службеној дужности.

Поштујући исте критеријуме, да се за злочине изричу најтеже казне, 11 окривљених, од којих двојица у одсуству, осуђена је на смртну казну, а остали на временске казне, међу којима Стеван Мољевић, Коста Кумануди и још неки виши функционери четничког покрета.

Ниједна држава победница антихитлеровске коалиције није пмала тако припремљене и стручне судске процесе сарадницима окупатора и ратним злочинцима као Југославија, па чак ни тако либералан и, у границама прописаних кривичних санкција, хуман однос према осуђеницима".⁶

Када се прочита све што је Тодоровић записао у „Судији смрти“ и упореди са документима о НОБ и НОВЈ, односно са изворима о четничком покрету - прави закључак је - да је то тотални фалсификат. У нашем народу се одавно за слична „дела“ сасвим тачно каже: „ЖИР, ми

Тодор, да ми држи говор". Или, још једноставнији закључак: то је брук за једног судију - који мора да суди (овде - да нише) - истину. А он би могао да конкурише - за фалсификат сголећа.

Др Александар Бајт, економист и директор „Бајтовог института“ у Љубљани, „обогатио“ је издавачку делатност о четништву својом књигом „Берманов досије“ (на 1.345 страна)! Аутор у овој књизи настоји да обезвреди НОБ и да прикаже четнички покрет Драже Михаиловића „као једину снагу која се борила против окупатора“! Он, на пример, „открива“ - да су партизански одреди код Ужица најпре напали четнике! Као бајаги сазнао то од Кардеља! А то је прави нонсенс. Јер постоје документи, рецимо заповест капетана Вучка Игњатовића, Михаиловићевог команданта, где он наређује свакој четничкој јединици којим правцем и када да напада на Ужице! Или, други Бајтов фалсификат: Моша Пијаде и Миле Будак, „склопили“ су сиоразум о сарадњи усташа и партизана?! А Будак и Пијаде су били заједно само на робији, још у Краљевини Југославији!

Новинско-издавачко предузеће „Вечерње новости“, 1991. године, објавило је посебну публикацију „Повраћак изгнанника“. Реч је о др Слободану Јовановићу, председнику Краљевске емигрантске Владе у Лондону од јануара 1942. до августа 1943. године, предратном председнику Српске академије наука, ректору Београдског универзитета, правнику и историчару, који је после завршетка Другог светског рата остао у емиграцији, где је и умро. Аутори публикације Радивој Цветичанин и Сава Даутовић, познати новинари и друштвени радници (бивши комунисти), покушавајући да оправдају његову ратну политику дигли су га до небеских висина! И поред дела објективних оцена, које су о њему изrekli до Другог светског рата, претерали су у одбрани његове ратне политике, због које је осуђен у одсуству. Јовановић је био један од идеолога четничког покрета, заљубљеник у Михаиловића. Иако је знао за Михаиловићеву сарадњу са окупаторима у борби против НОВЈ, за геноцид над муслиманским становништвом, за терор и покол, српског и других народа, „величао“ је његову борбу против окупатора, које није ни било?! Уместо да га је казнио или сменно, делио му је одликовања и унапређивао га у генералске чинове (за пола године три генералска чина)! Чак је правдао и Михаиловићево фамозно слово „3“ као симбол покоља (због тога се свађао и са Идном, министром спољних послова Велике Британије). Аутори публикације „Повратак изгнанника“ упињали су се „из петних жила“ да га рехабилитују, а преко њега и Михаиловића.⁷

Међутим, све је без успеха. Ничији предратни успеси и слава, што је Јовановића красило, не могу правдати његове ратне црне мрље

и злочине. Јовановић је био у својој струци до Другог светског рата, као научник заиста велики. У ратно доба пао је ниско. За та „дела“ оправдања нема. Нису могли од тога да га „оперу“ Цветичанин и Даутовић. Уосталом, он и није изгнаник. Побегло је из земље у априлском рату.

Дражина прва политичка личност на конгресу у селу Ба (Светосавски конгрес), јануара 1944. године, др Живко Топаловић у књизи *„Србија под Дражом“* пише веома сладуњаво и о четницима и о Михаиловићу. Ипак, није имао ни један податак да наведе да се четници боре против окупатора. О капетану Предрагу Раковићу, команданту 2. равногорског корпуса, пише веома похвално, чак помпезно: „Раковић је у овом крају био прави горски цар. О њему су се причале легенде. Његова је реч важила као да долази од султана... Прави господар је Раковић...”⁸

Али, Топаловић је „испустио“ или пак „заборавио“ да напише праву истину о том Раковићу који је почетком 1942. године, заједно са немачким официром мајором Фрикеом, био командант Чачка (као четник), а касније током целог рата сарађивао и са Недићем и са Немцима. Исто тако, Топаловић је „заборавио“ да макар забележи, да је Раковић био један од најсуровијих четничких злочинаца у Србији. У чачанском крају, где је он, како пише Топаловић, био „горски цар“, поклано је више стотина људи - присталица ослободилачке борбе, међу којима знатан број резервних официра и жена. Његови кољачи из „црних тројки“ веома добро су познати по својој суровости.

Топаловић пише и о „грађанском рату“ без правих чињеница и докумената. Тако, о борбама против 2. пролетерске и 5. крајпшке дивизије Народноослободилачке војске Југославије у време њиховог продора у Западну Србију, V пролеће 1944. године „да се ни партизани ни четници нису борили ни против Немаца ни Бугара, него само између себе“, што је ноторни фалсификат! Тачно је само то да се четници нису борили против окупатора, него су се заједно са Немцима, пљотићевцима и Бугарима борили против 2. и 5. дивизије. Тим удруженим борбама четника и окупатора командовао је лично немачки генерал Фелбер, командант управног штаба Србије. Он је п четницима давао задатке у борби, одређивао зоне њихових дејстава. Његов штаб је био на самом фронту, најпре у Чачку, па у Косјерићу. Топаловић пише да су се у болницама под контролом Недића и окупатора лечили рањеници и „једне и друге стране“?! И та тврдња је фалсификат! Лечени су само четнички рањеници. Топаловић, без икаквог проверавања, пише да се Немци нису ангажовали у тим борбама: „Немачки мали гарнизони у градовима могли су мирно седети под приправно-

шћу..."⁹ И то је груб фалсификат, јер су и Немци и Бугари подигли све снаге што су имали за ову операцију, поред пешадијских, бројне артиљеријске и оклопне јединице, повремено и ваздухопловство.

Коста Николић, плодан историчар млађе генерације, појавио се са неколико својих књига и уџбеника историје за основне и средње школе. У „Историји равногорског покрета“, књига прва, обрадио је, поред осталог, покрет отпора у Србији, устанак и његов слом. Декларисао се као превелики поштовалац четништва и Драже Михаиловића и критичар НОП. У предговору је „одржао лекцију“ старијим историчарима тврдећи да су „носили маску историчара на лицу, а идеологију марксизма-лењинизма у мислима“, да су „прећуткивали основне чињенице“! Пише, као са неке „висине“: „Ми смо се определили“, „сматрали смо“. Као да има више аутора или се легитимише са „ми“? Премного уважава „Сећања“ Звонка Вучковића, па се чак служи и „аргументима“ из романа „Ужице са вранама“ Љубомира Симовића, као и импровизацијама новинара Богосава Марјановића! Тврди да је „КПЈ одлучила да се слободна територија брани фронтално“, што је погрешно, јер за то није било ни услова ни средстава, нити је она о томе одлучивала. Нетачна је и тврдња да је устанак у Србији сломљен. У источној и јужној Србији, у Шумадији, око Београда непрекидно је трајао. Лажна је и тобожња Дражина девиза с краја 1941. „да грађански рат треба спречити“. Итд.

Истину за вољу. Костић је у одељку „Најбољих је увек најмање“, документовано и пластично одсликао сву трулеж четничког покрета у коме су царевали: међусобни обрачуни, убиства, пљачке народа, пијанчења, насилништва, силовања, поделе на „таборе“ и још мноштво „бпсера“.

Досад објављене прочетничке публикације, у већини дају искривљену, тачније речено фалсификовану слику и о Михаиловићу и о његовим четницима. У њима је врло мало или нимало правих, историјски објективних анализа и оцена. Њихова заједничка суштина састоји се у покушајима рехабилитације квислинга и колаборациониста. Заједничка им је и тежња да се оцене о НОР-у и четницима данас прилагоде политиканским приликама, циљевима наследника и следбеника поражених сарадника окупатора, односно ратних губитника и, посебно, повампириених националиста и шовиниста. И зато те оцене не могу проћи суд историјске науке. Заправо, правих аргумената за реафирмацију издаје народа и злочина нема и не може бити.

Прочетничке публикације, као и оцене о њима, у кривом су огледалу.

Од четништва као покрета и Југословенске војске у отаџбини као оружане формације - не могу се „произвести“ ни родољуби ни антифашисти, јер они то заиста иису. Четништво је, у суштини, служило окупатору и прерасло у терористичку војску. Ту оцену не могу променити ни необјективни историчари са титулама научника.

Садржаји у наведених публикација својим агресивним негирањем и фалсификовањем НОР-а и покушајима рехабилитације четништва, ускраћују млађим генерацијама могућност да сазнају истину о Другом светском рату, односно НОР-у и о четништву. То је највећа штета коју њихови планери и аутори чине и пропагирају. Ти фалсификати и лажи и у науци, и у публицистици, посебно у литератури и у учебницима историје представљају својеврсни злочин према сопственом народу и значе убијање истине. Зато су те творевине неминовно осуђене на пропаст. Време ће да их прегази.

Напомене

1. Др Бранко Јатас. *Колаборација скривена помоћу „Шри Шачке“, Осврт на публикације о рехабилитацији сарадње четника са окупаторима*, стр. 10.

2. Види - део у овој књизи о колаборацији у бици на Неретви. Детаљније о томе: Б. Јатас, *Сарадња четника и Немаца у борбама про-Шив Главне оперативне групе дивизија НОВЈ у долини Перетве (фебруар - март 1943)*. Прилози бр. 17/1980.

3. Види записник из Диваца.

4. Види цитат Михаиловићевог писма Ђуришћу, а писма Степинцу и Павелићу - у прилогу илустрација.

5. Какав је војник и командант био Михаиловић - види посебно поглавље.

6. Ђуро В. Родић. *Судија смрти - примитивни памфлет*, стр. 23-31 („Осврт на публикације...“).

7. Радивој Цветичанин и Сава Даутовић. *Повратак изгнанника*. стр. 16-24, НИП „Вечерње новости“ - посебан прилог. Београд 1991.

8. Топаловић др Живко, *Србија Под Дражом*. стр. 92.

9. *Исто*. стр. 136-139.